

פתח דבר

בעזרת ה' יתברך הננו מוציאים לאור את הספר תקנת השבין, מאת הרה"ק רבי צדוק הכהן מלובלין זי"ע.

עיקרו של הספר הוא בענין התשובה; והוא כולל חמשה עשר פסקאות, המתחלקות לשלשה חלקים כלליים:

חלקו הראשון של הספר הן תשע פסקאות על דרגות התשובה ומעלותיה: שבע פסקאות על שבעת המאמרים "גדולה תשובה" בסוף מסכת יומא, פסקא שמינית על המאמר "גדולה תשובה" במסכת ראש השנה, ופסקא נוספת בענין הרהור אחד של תשובה שעל ידו נעשה האדם בגדר צדיק.

חלקו השני של הספר הן שלש פסקאות המבארות את שלשת דרגות התשובה שבסוף מסכת יומא: תשובה מאהבה, תשובה מיראה, ותשובה על ידי יסורין.

חלקו השלישי והאחרון של הספר מדבר בענין ארבעה חילוקי כפרה, עיקרו דיון ארוך ועמוק בעניינים אלו על דרך הנגלה, ואריכות מיוחדת בענין הכפרה על פגם הברית.

הספר נדפס לראשונה בפיוטרקוב בשנת תרפ"ו, ולאחר מכן בכמה מהדורות צילום.

בהוצאה זו נוספו כמה מעלות חשובות:

- ❖ הספר כולו הוגה היטב, ונדפס מחדש באותיות מרובעות בהירות.
- ❖ נוספו סימני פיסוק מדוייקים, על מנת להקל על ההבנה. הדבר נחוץ מאד בספר זה, בו המשפטים ארוכים ועמוקים.
- ❖ הפסקאות חולקו לקטעים קצרים, כדי להקל על הלומד.
- ❖ מראי מקומות מלאים צויינו לכל המובאות [מראי המקומות שבסוגריים מרובעים - הם מרבינו הרה"ק המחבר בעצמו].
- ❖ בשולי הגליון הובאו בהרחבה המקורות שצויינו בפנים בקיצור. מעתה פנים חדשות באו בלימוד תורתו של רבינו הרה"ק המחבר, עיון בכל ציון ומראה מקום שנרשם בקיצור וברמיזה, ועל ידי זה - הבנת הרעיון בשלמותו.

*

יהי רצון, אשר ההוצאה לאור של ספר זה והלימוד בו - ימהרו את ביאת משיח צדקנו, וכתשובתו לשאלת הבעל שם טוב אימת אתי מר: בזאת תדע, בעת שיתפרסם למודך ויתגלה בעולם ויפוצו מעיינותיך חוצה כו', ואז יכלו כל הקליפות ויהיה עת רצון וישועה.

תוכן עניינים

ה	אות א
יב	אות ב
כב	אות ג
לב	אות ד
לח	אות ה
נח	אות ו
קעג	אות ז
קעח	אות ח
קפז	אות ט
קצו	אות י
רנו	אות יא
רעג	אות יב
רצב	אות יג
שג	אות יד
שי	אות טו

קונטרס קראתי
תקנת השבין
ליקוטי עניני תשובה לשבי פשע ביעקב

ביומא [פ"ו א' ב'] גדולה תשובה וכו'¹, עיין שם ז' מימרות בגדולת ומעלת התשובה. וידוע דהתשובה נמשך מהבינה שבלב כמו שנאמר (ישעיה ו', י') ולבבו יבין ושב, דעל כן אמרינן תשובה אחר בינה כמו שאמרו במגילה [י"ז ב']². ונודע³ דשבע מדריגות הם ביציאת דבר לפועל מבינת הלב עד גמר הפעולה, שהם סוד שבע ספירות חג"ת נהי"מ, ונגרם הוא כל מספר שבע כידוע, וכן שבע גדולות אלו דתשובה:

שמביא רפואה לעולם⁴. ונראה לי דהיינו רפואה דסליחה, כלישניה דקרא ארפא משובתם דמבואר דקאי אמשובה, ודלא כמהרש"א בחידושי אגדות⁵. והא דלא מייתי מושב

תשובה מוחלין לכל העולם כולו שנאמר ארפא משובתם אהבם נדבה כי שב אפי ממנו, מהם לא נאמר אלא ממנו.

2. מאה ועשרים זקנים ובהם כמה נביאים תיקנו שמונה עשרה ברכות על הסדר (כמשפט המקראות, וכדיליף לקמן. רש"י) כו'. ומה ראו לומר תשובה אחר בינה, דכתיב ולבבו יבין ושב ורפא לו. אי הכי לימא רפואה בתרה דתשובה, לא סלקא דעתך דכתיב וישוב אל ה' וירחמהו ואל אלהינו כי ירבה לסלות. ומאי חזית דסמכת אהא סמוך אהא, כתב קרא אחרינא הסולח לכל עוונכי הרופא לכל תחלואיכי הגואל משחת חייכי. למימרא דגאולה ורפואה בתר סליחה היא והכתיב ושב ורפא לו, ההוא לאו רפואה דתחלואים היא אלא רפואה דסליחה היא.

3. ראה גם רסיסי לילה אות מה. ובכ"מ.

4. אמר רבי חמא ברבי חנינא, גדולה תשובה שמביאה רפואה לעולם שנאמר ארפא משובתם אוהבם נדבה. רבי חמא ברבי חנינא רמי, כתיב ושובו בני ישראל שובבים, דמעיקרא שובבים אתם

1. אמר רבי חמא ברבי חנינא, גדולה תשובה שמביאה רפואה לעולם שנאמר ארפא משובתם אוהבם נדבה כו'. אמר רבי לוי, גדולה תשובה שמגיעת עד כסא הכבוד שנאמר שובה ישראל עד ה' אלהיך. אמר רבי יוחנן, גדולה תשובה שדוחה את לא תעשה שבתורה (לא יוכל בעלה הראשון וגו'. רש"י) שנאמר לאמר הן ישלח איש את אשתו והלכה מאתו והיתה לאיש אחר הישוב אליה עוד הלא חנוף תחנוף הארץ ההיא ואת זנית רעים רבים ושוב אלי נאם ה'. אמר רבי יונתן, גדולה תשובה שמקרבת (כילקוט ובע"י: שמביאה) את הגאולה שנאמר ובא לציון גואל ולשבי פשע ביעקב, מה טעם ובא לציון גואל משום דשבי פשע ביעקב. אמר ריש לקיש, גדולה תשובה שזדונות נעשות לו כשגגות שנאמר שובה ישראל עד ה' אלהיך כי כשלת בעונך (עונך יחשב כמכשול שהיא שגגה), הא עון מזיד הוא וקא קרי ליה מכשול כו'. אמר רבי שמואל בר נחמני אמר רבי יונתן, גדולה תשובה שמארכת שנותיו של אדם שנאמר ובשוב רשע מרשעתו חיו יחיה כו'. תניא היה רבי מאיר אומר, גדולה תשובה שבשביל יחיד שעשה

ורפא לו (ישעיה ו', י'), דשם כתיב לו לשון יחיד, והכא דייק 'לעולם', מדפתח בלשון רבים וסיים בלשון יחיד כדדייק רי"ף בעין יעקב יעוין שם⁶. ובנוסחת גמרא שלפני איתא רפואות לשון רבים, ואם הוא נוסחא דוקנית יש לומר דתרתיה קאמר רפואת הנפש ורפואת הגוף, דהא בהא תליא, כמו שנאמר (תהלים ק"ג, ג) הסולח לכל עוונתי הרופא לכל תחלואיכי וכדאיתא במגילה שם (י"ז ב'), דכל חליי הגוף של בני ישראל אינם במקרה כלל רק מקבילים ממש לחליי הנפש כמפורש בתורה כמה פעמים ומיד שמתרפא הנפש גם הגוף מתרפא.

ומה שכתב מהרש"א דעדיין לא נסלח עיין שם, ליתא, דמפורש במגילה שם דרפואה דסליחה הוא תיכף אחר תשובה ורפואה דתחלואים הוא אחר הסליחה לא מקמי הכי כלל. ומה שכתב דמשובתם משמע דעדיין מקצת משובתו עליו, אינו במשמע כלל, דמשובתם שלעבר קאמר. ונראה דהוא למד זה מלשון רש"י ד"ה וכתוב ארפא וכו' שמקצת וכו' עיין שם, ורש"י לא דייק ממשובותיכם רק מארפא, דלשון רפואה משמעו מכאן ולהבא לא עקירת הקודם כאילו אין מכה דאם כן רפואה למה, ובודאי זהו פשט לשון רפואה, והוא מדריגה הא' דתשובה, לרפאות מכאן ואילך על כל פנים, וכן הסליחה הוא רק כשיש עון, וזה בא מיד דלבבו יבין ושב על ידי הרהור תשובה בלבו נקרא תיכף צדיק גמור כמו שאמרו בקידושין [מ"ט ב']⁷ אף דלא עשה עדיין כל תיקוני התשובה ודרכי השבים שזכרו קדמונים, דהכל הוא לתקן הקודם, אבל לרפואה דלהבא הוא מיד נעשה צדיק גמור ונרפא ממומו. רק הוא כבעל מום שמתרפא שמקצת שמו עליו, היינו למי שזוכר הראשונות ידע שהיה בעל מום רק דנתרפא עתה. והוא כגר שמתגייר, דאף שהוא כקטן שנולד מכאן ולהבא מכל מקום אין נעקר הקודם לגמרי להיות כאזרח בישראל.

וביבמות [מ"ח סוף ע"ב] מפני מה גרים מעוניין וכו' מפני ששיהו וכו'⁸, וזה לא פליג אדרבי יוסי שם דהוא כקטן שנולד להעניש אעבירות הקודמים, וגם לא יועיל

אלא דארפא ממש קאמר דתחלת תשובתו מביא רפואה לעולם.

6. י"ל מהו מביא רפואה לעולם דהיה לו לומר שמביא רפואה לאדם, ושם בפסוק היכן נזכר רפואה לעולם דלמא ה"ק ארפא משובתם של החוטאים כו'. נלע"ד שרבי חמא רצה להודיע מעלת התשובה כו' שמועילה גם לכל בני העולם כו'. וזה מוכרח בפירוש הכתוב, שפתח בלשון רבים ארפא משובתם בלשון רבים, וסיים בלשון יחיד כי שב אפי ממנו, אלא הכוונה ארפא משובתם של כל ישראל כיון ששב אפי ממנו מאותו שחזר בתשובה.

7. על מנת שאני צדיק, אפילו רשע גמור - מקודשת, שמא הרהר תשובה בדעתו.

8. תניא רבי חנניא בנו של רבן גמליאל אומר, מפני מה גרים בזמן הזה מעוניין ויסוריין באין עליהן,

(כשתעשו תשובה מעלה עליכם כאילו תחילת החטא על ידי נערות ושטות ושובבות. רש"י) וכתוב ארפא משובותיכם (משמע מכאן ואילך, כבעל מום שנתרפא שמקצת שמו עליו). לא קשיא, כאן מאהבה כאן מיראה (השב מאהבה נעקר עונו מתחלתו).

5. ק"ק דאמאי לא מייתי קרא אחרנא דמפורש ביה טפי, דכתיב ושב ורפא לו. ואי משום דהתם לא משמע רפואה לעולם אלא ורפא לו לחוטא השב קאמר, ה"נ התם לא משמע רפואה לעולם אלא רפואה לחוטאים השבים דהיינו ארפא משובותיכם. ויש ליישב דושב ורפא לו לאו ממש רפואה קאמר אלא שכינה הסליחה בלשון רפואה, והכי מפורש במס' מגילה דרפואה דסליחה קאמר ושב ורפא וגו', אבל הכא משובותיכם דקאמר משמע דעדיין מקצת משובתו עליו ועדיין לא נסלח,

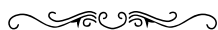
תקנת השבין א

ז

זה אגר שנתגייר בבית דין בקטנותו⁹ [וכן קשה אתנא קמא שם], אבל לענין דיני שמים הכוונה על שורשו, דאף דבאמת גם נפשות הגרים היו במעמד הר סיני כמו שאמרו בשבת [קמ"ו ריש ע"א] מזלייהו הוון¹⁰, ומזל הוא שורש האדם כמו שכתבתי במקום אחר¹¹ על מה שאמרו (שם נ"ג ב') אדם דאית ליה מזלא¹² ובני חיי ומזוני דתליא במזלא (מועד קטן כ"ח א')¹³, אבל מכל מקום לא נכנסו תחת כנפי השכינה מיד בלידה רק אחר כך, ויש להם חסרון זה בשורש ששיהו וכו', וזה החסרון לא נתרפא במ כלל.

ועל כן הזהירה תורה על אונאת הגר כמה פעמים שלא יאמר פה שאכל נבילות וכו' כמו שאמרו בכבא מציעא [נ"ח ב']¹⁴, ומדהוצרך להזהיר משמע דהוא דבר שניתן ליאמר דיש בו משום אונאה, דמה שאינו כלל לא איכפת לאדם אם יאמרו עליו, וכמו שלא איכפת ליעקב שהיה לו אח עשו ואמהות שיצאו מלבן ולאברהם שיצא מתרח כיון דאין לו שום שייכות עוד לזה. ואמרו בכבא מציעא [נ"ט סוף ע"ב] מפני מה הזהירה תורה על הגרים שסורן רע¹⁵, ר"ל שורשן ויסודן באמת רע. על כן צריך הזהרה על אונאתו, שיש בו אונאת דברים גדולה, דעיקרה הוא כאשר אומר דבר אמת שבו, אז פועל בו הרבה עד שיוכל לפעול בו על ידי זה שינוי בעצמותו גם כן על ידי שמזכיר החסרון שהוא באמת כן בעצם. וכך קיבלתי, ואין כאן מקומו.

וחז"ל הוסיפו במשנה [שם נ"ח ב'] גם לבעל תשובה זכור מעשיך וכו'¹⁶. אף דחטאי ישראל אינם בעצם, וסוף התשובה לתקן הקודם גם כן להיות כאילו לא חטא כלל. ועל כן אין בזה אזהרה בתורה, שהיא מצד האמת הגמור לא שייך אונאת דברים זו כלל, רק חכמים הוסיפוהו כי גם בבעל תשובה תחילת מדריגת התשובה אינו נגלה עדיין תיקון הקודם.

12. ומי איכא קמיע מומחה לאדם ולא הוי מומחה לבהמה, אין, אדם דאית ליה מזלא מסייע ליה, בהמה דלית לה מזלא לא מסייע לה.

13. אמר רבא, חיי בני ומזוני לא בזכותא תליא מילתא אלא במזלא תליא מילתא.

14. אם היה גר ובא ללמוד תורה אל יאמר לו פה שאכל נבילות וטרפות שקצים ורמשים בא ללמוד תורה שנאמרה מפי הגבורה.

15. תניא רבי אליעזר הגדול אומר, מפני מה הזהירה תורה בשלשים וששה מקומות ואמרי לה בארבעים וששה מקומות בגר, מפני שסורו רע.

16. כשם שאונאה במקח וממכר כך אונאה בדברים כו', אם היה בעל תשובה לא יאמר לו זכור מעשיך הראשונים, אם הוא בן גרים לא יאמר לו זכור מעשה אבותיך שנאמר וגר לא תונה ולא תלחצנו.

מפני שלא קיימו שבע מצות בני נח (בעודן עובדי כוכבים. רש"י). רבי יוסי אומר, גר שנתגייר כקטן שנוולד דמי (ואינו נענש על שעבר), אלא מפני מה מעוניין לפי שאין בקיאתו בדקדוקי מצות כישראל כו'. אחרים אומרים, מפני ששהו עצמם להכנס תחת כנפי השכינה.

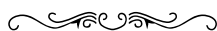
9. ראה כתובות יא, א.

10. מפני מה עובדי כוכבים מזוהמין, שלא עמדו על הר סיני. שבשעה שבא נחש על חזה הטיל בה זוהמא, ישראל שעמדו על הר סיני פסקה זוהמתן, עובדי כוכבים שלא עמדו על הר סיני לא פסקה זוהמתן. אמר ליה רב אחא בריה דרבא לרב אשי גרים מאי (שלא היו על הר סיני, מהיכן פסקה זוהמא. רש"י), אמר ליה אף על גב דאינהו לא הוו מזלייהו הוו (בסיני), דכתיב את אשר ישנו פה עמנו עומד היום לפני ה' אלהינו ואת אשר איננו פה וגו'.

11. ראה ריסי לילה אות מג.

ודוד המלך ע"ה שהיה הגבר שהקים עולה של תשובה כמו שאמרו בעבודה זרה [ה' א']¹⁷, אמרו בכבא מציעא [נ"ט ריש ע"א] שהיו מלבינים פניו על ידי הזכרת החטא עד שאם היו קורעים בשרו וכו'¹⁸. דהלבנת פנים הוא על ידי דאזיל סומקא¹⁹, שהוא הדם, שמחמתו החטא. כי הדם הוא הנפש כמפורש בקרא (דברים י"ב כ"ג), וקאי אבהמה, כי היא נפש הבהמית שבאדם ג"כ שממנה החטא. ועל נפש זו הוא פשטיה דקרא דנפש כי תחטא (ויקרא ד', ב'), וכן איתא בכבא בתרא (נ"ח, ב') בריש כל מרעין אנא דם²⁰. ועל כן בהזכרת החטא כשעדיין לא נתקן הקודם, נבלע דמו בתוכו. ודוד המלך ע"ה הוא התחלת מדריגות התשובה, שהוא הרפואה להבא, דעל זה נתבשר גם ה' העביר חטאתך לא תמות (שמואל-ב י"ב, ג'), אבל להיות נתקן לשעבר שלא יהיה לו בושה עוד בזה כלל, דבר זה לא ידעו עדיין בחייו, כמו שאמרו בשבת [ל', א'] בחיך איני מודיע וכו'²¹, כי אז לא נתגלה עדיין מדריגה זו של תשובה.

כ ידוע אבא יסד ברתא (וזהו ח"ג רנ"ו ב'), ויסודו של דוד המלך ע"ה נצמח מאברהם אבינו ע"ה, כמו שאמרו ז"ל (בראשית רבה נ', י') היכן מצאתיו בסדום²². ויסוד דרגא דאברהם אבינו ע"ה הוא שהיה תחילה לגרים כמו שאמרו בחגיגה [ג', א']²³. רק אחר כך משנולד יצחק ואתכליל בו זכה לשם איתן האזרחי²⁴ להיות כאזרח בישראל, שהבטיחו השי"ת לך טל ילדותך (תהלים ק"י, ג') כמו שאמרו בבראשית רבה על פסוק זה [בפרשה ל"ט] תאמר

הקב"ה רבונו של עולם מחול לי על אותו עון (דבת שבע. רש"י), אמר לו מחול לך, אמר לו עשה עמי אות בחיי, אמר לו בחיך איני מודיע בחיי שלמה בנך אני מודיע. כשבנה שלמה את בית המקדש ביקש להכניס ארון לבית קדשי הקדשים דבוקו שערים (של בית קדשי הקדשים) זה בזה כו' כיון שאמר ה' אלהים אל תשב פני משיחך זכרה לחסדי דוד עבדך מיד נענה, באותה שעה נהפכו פני כל שונאי דוד כשולי קדירה וידעו כל העם וכל ישראל שמחל לו הקב"ה על אותו עון.

22. וכמו השחר עלה ויאיצו המלאכים בלוט לאמר גו' ואת שתי בנותיך הנמצאות וגו', א"ר טוביה בר רבי יצחק, שתי מציאות, רות המואביה ונעמה העמונית. אמר רבי יצחק, מצאתי דוד עבדי, היכן מצאתי אותו - בסדום.

23. נדיבי עמים נאספו עם אלהי אברהם (נדיבי עמים הם הגרים, המתנדבין מבין העמים לקבל עליהן עול מצות. רש"י), אלהי אברהם ולא אלהי יצחק ויעקב, אלא אלהי אברהם שהיה תחילה לגרים.

24. בבא בתרא טו, א: אמר רב, איתן האזרחי זה הוא אברהם, כתיב הכא איתן האזרחי וכתיב התם מי העיר ממזרח צדק.

17. אמר רבי שמואל בר נחמני א"ר יונתן, מאי דכתיב נאם דוד בן ישי ונאם הגבר הוקם על, נאם דוד בן ישי שהקים עולה של תשובה.

18. דרש רבא, מאי דכתיב ובצלעי שמחו ונאספו קרעו ולא דמו (ובצלעי - בשביל אשתי זו שמתחילה חטאתי בה כמו ויבן את הצלע, שמחו ונאספו; קרעו ולא דמו - אם קרעוני לא מצאו דם. רש"י), אמר דוד לפני הקב"ה רבונו של עולם גלוי וידוע לפניך שאם היו מקרעים בשרי לא היה דמי שותת לארץ, ולא עוד אלא אפילו בשעה שעוסקין בנגעים ואהלולת אומרים לי דוד הבא על אשת איש מיתתו במה, ואני אומר להם מיתתו בחנק ויש לו חלק לעולם הבא אבל המלכין את פני חבירו ברבים אין לו חלק לעולם הבא.

19. בבא מציעא שם נח, ב: תני תנא קמיה דרב נחמן בר יצחק, כל המלכין פני חבירו ברבים כאילו שופך דמים. אמר ליה, שפיר קא אמרת דחזינא ליה דאזיל סומקא ואתי חוורא.

20. כל תחלואי האדם ע"י הדם הם שמתרבה עליו. רשב"ם.

21. אמר רב יהודה אמר רב, מאי דכתיב עשה עמי אות לטובה ויראו שנאי ויבושו, אמר דוד לפני

תקנת השבין א

ט

שיש בידי עון וכו' עיין שם²⁵, והוא כלפי שהקדים מרחם משחר ודרשו שם מרחמו של עולם עיין שם במתנות כהונה. היינו דבאמת גם אברהם אבינו ע"ה היה קדוש מרחם ומתחילת ברייתו של עולם. ורק תחילתו היה כגר, אבל אחר כך זכה לגלות שרשו שהוא אב העולם ושורש האומה הישראלית כולה. שהוא התחלת יחס זה דשורש ישראל, שיוכל לשנות הקודם גם כן. ודבר זה היה אחר אשר אברהם הוליד את יצחק שהוא קדוש מרחם²⁶ ונימול לשמונה²⁷, ואברהם הוא המוליד זה, ממילא גם הוא שורשו כן מאחר שהוא הביא דבר זה של שורש ישראל בעולם שלא היה עדיין במציאות בעולם הזה כלל. ועל כן אמרו ז"ל (בראשית רבה ס"ג, ב') דיעקב פדה את אברהם²⁸, ר"ל שורש יעקב שהיה בו, כי הוא כולל כולם אחר שזכה להוליד שיצא ממנו שלשלת זו הרי נכלל על כרחך בו כל אותו שלשלת, כי אין הדבר נותן מה שאין בו, ולעולם הענף כלול בשורש והבנים גנוזים כוחם באבות. וכשניתוסף בו הה' הוא ה' אחרונה דשם הרומזת לכנסת ישראל, נכלל בו כל שורש כנסת ישראל שבכל הדורות, ואז זכה להוליד ולהוציא אותו שורש שנשתרש בכוחו מהכח לפועל. ושורש ישראל הוא דשורשם דבוק בהשי"ת ואין שם פסולת כלל, כיעקב אבינו ע"ה שמטתו שלימה²⁹, וכל החטאים אינם בעצם רק במקרה כאסא דקאי ביני הוצי שהמשילו חז"ל בסנהדרין [מ"ד, א']³⁰ וקוצים הסוכבים את השושנה³¹, שיוכלו לחתוך הקוצים וההוצי ותשאר האסא והשושנה נקיה ושלימה לגמרי כאשר היא בעצמותה.

לאחד שהיה לו דין לפני השלטון ויצא דינו מלפני השלטון לישרף, וצפה אותו השלטון באסטרוולוגיאה שלו שהוא עתיד להוליד בת והיא נשאת למלך, אמר כדאי הוא להנצל בזכות בתו שהוא עתיד להוליד והיא נשאת למלך. כך אברהם יצא דינו מלפני נמרוד לישרף, וצפה הקב"ה שיעקב עתיד לעמוד ממנו, אמר כדאי הוא אברהם להנצל בזכותו של יעקב, הה"ד לכן כה אמר ה' אל בית יעקב אשר פדה את אברהם, יעקב פדה את אברהם.

29. ויקרא רבה פל"ו, ה: אברהם יצא ממנו ישמעאל וכל בני קטורה, יצחק יצא ממנו עשו וכל אלופי אדום, אבל יעקב מטתו שלימה כל בניו צדיקים.

30. חטא ישראל, אמר רבי אבא בר זבדא - אף על פי שחטא ישראל הוא (מדלא אמר חטא העם עדיין שם קדושתם עליהם. רש"י). אמר רבי אבא, היינו דאמרי אינשי אסא דקאי ביני חילפי אסא שמיא ואסא קרו ליה.

31. שיר השירים ב, ב: כשושנה בין החוחים כן רעיתי גו'.

25. עמך נדבות ביום חילך, עמך הייתי בעת שנדבת לשמי לירד לכבשן האש (עמך דרש עמך העיין בחיר"ק. מתנות כהונה), ביום חילך, בעת שכנסת אתה לי כל החיילות והאוכלסים (חילך הוא לשון חיל, והם אותם שגייר והכניסם תחת כנפי השכינה). בהדרי קדש, מהדרו של עולם הקדשתך (ממזרח שהוא הדרו של עולם). מרחם משחר, מרחמו של עולם שחרתיך לי (מעט שנברא העולם, דכתיב בהבראם ודרשו רז"ל באברהם, כלומר בזכותו; ורש"י פירש ממקום שהאורה יוצאה, כתינוק היוצא מרחם אמו). לך טל ילדותך, לפי שהיה אבינו אברהם מתפחד ואומר תאמר שיש בידי עון שהייתי עובד עבודת כוכבים כל השנים הללו, אמר לו הקב"ה לך טל ילדותך, מה טל זה פורח אף עונותיך פורחים.

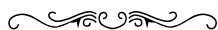
26. רש"י לך-לך יז, יט.

27. תנחומא שמות ד: יצחק התחיל במילה תחלה לשמונה, שנא' וימל אברהם את יצחק בנו בן שמונת ימים.

28. רבי שמואל בר רב יצחק אמר, אברהם לא ניצל מכבשן האש אלא בזכות של יעקב. משל

וז'הו תיקון הקודם, שיבוקש עון ישראל ואיננו³². אבל התחלת התשובה הוא דרגא דאברהם אבינו ע"ה מצד עצמו ושורש התחלת עבודתו שהיה אב לכל העולם כולו, להביא רפואה לעולם על כל פנים מכאן ולהבא. דלתקן הקודם אי אפשר בכל העולם כולו שהיו בימיו גוים, ולא ניתנה תשובה אלא לישראל, דניתנה תורה ונתחדשה הלכות תשובה [ונהירנא דראיתי כן להרמ"ע בעשרה מאמרות³³ ולהר"י אברבנאל בנחלת אבות³⁴ ועוד קדמונים הרבה כתבו כן בפשיטות דאין תשובה מועילה לגוים, ושוב מצאתי כן מפורש בתנחומא [פ' האזינו] עושה תשובה נושא לו פנים יכול לכל תלמוד לומר אליך ולא לאומה אחרת³⁵, ובספר דבש לפי [מערכת ח' אות כ"ד] מביא זה בשם הבינה לעתים³⁶ לישראל ששורשם באמת טוב דעל כן ניתנה תורה להם, ולא עשה כן לכל גוי³⁷, דאין להם שייכות בשורש עם התורה, על כן לא שייך בהו דברים שחידשה תורה ואינם מצד הסדר הראוי על פי החכמה כמ"ש בירושלמי [פ"ב דמכות] שאלו לחכמה וכו' עיין שם³⁸, ורק רפואה להבא זה יש גם בגוים כמו שמצינו בנינוה כששבו מדרכם דנתבטל הפורענות הנגזר דעל כל פנים השתא מיהת לא חטאו, ולעולם עון עצמו אינו נמחק כלל גבייהו.

ושורש אברהם אבינו ע"ה נתעורר על ידי זה לרפא על כל פנים לכל העולם כולו להבא. אף דלענין רפואה דלהבא גם כן יש חילוק בין ישראל לאומות העולם, דאצלם אינה רפואה המתקיימת כלל, ובבירור סוף המכה לחזור ולהתגלות. מה שאין כן ישראל עמך כולם צדיקים³⁹ ונקרא מיד צדיק גמור להיות דרך צדיקים כאור נוגה הולך ואור וגו'⁴⁰, דהתחלת התעוררות הרהור תשובה בלב פועל להיות מוסיף והולך. אבל דבר זה הוא מצד

32. אשר לא ישא פנים, עושה תשובה נושא לו פנים. יכול לכל, ת"ל אליך, ולא לאומה אחרת.

36. חק היא התשובה, ומשו"ה אומות העולם לא יש להם תשובה כמ"ש הרב בינה לעתים, דהם אינם רוצים בחוקים והתשובה חק. וזש"ה רחוק מרשעים ישועה כי חוקיך לא דרשו, כמ"ש הרב אשד הנחלים דף קכ"ב ע"ג. ובזה אפשר דזכ"ה ופערה פיה לבלי חק, ר"ל פערה פיה גיהנם למי שלא שב. ומי שלא עשה תשובה שהיא חק הולך לגהנם גימ' חק.

37. תהלים קמז, כ.

38. שאלו לחכמה חוטא מהו עונשו אמרה להם חטאים תרדף רעה, שאלו לנבואה חוטא מהו עונשו אמרה להן הנפש החוטאת היא תמות, שאלו לקוב"ה חוטא מהו עונשו אמר להן יעשו תשובה ויתכפר לו.

39. ישעיה ס, כא.

40. משלי ד, יח.

32. ירמיה נ, כ: בימים ההם ובעת ההיא נאם ה' יבוקש את עון ישראל ואיננו ואת חטאות יהודה ולא תמצאינה גו'.

33. מאמר חקור דין ח"ב פי"א: פושעי זולתנו כו' ידוע שאזהרתם מיתתם, ואין תשובה מספקת להם עד היותם גרי צדק לבא בקהל דכתיב בהו כגר כאזרח. וטעמא דמלתא כי התשובה היא מצות עשה אחת נתיחדו בה ישראל על צד החמלה, ונלוה הגר עליהם, ומי שאינו מצוה לאו כל כמיניה למחות כעב פשעיו וכענן חטאתיו. ואפילו נעמן גר תושב וכל דכוותיה עתידין ליתן את הדין על מה שעברו עליהם המעשים אשר לא יעשו.

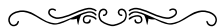
34. פרק שלישי (משנת הכל צפוי כו'): התשובה היא מצוה ממצות התורה, והיא מורשה לקהלת יעקב. ופרעה הרשע כו' אף על פי שהיה עושה תשובה לא היתה תשובה בידו, כי לא מבני ישראל הוא. וכמאמר המשורר תנה עון על עונם ואל יבואו בצדקתך.

35. כתיב ישא ה' פניו אליך, וכתוב אחד אומר

מדריגות העתידות, אבל מדריגה זו דתשובה ברפואה להבא על שעבר לבד, זה כולל כל העולם כולו.

וזוהו מדת החסד, שהוא בהתפשטות [ומדת רוב חסד⁴¹ הוא ריבוי יותר דנושא עון גם בלא תשובה, עיין בהרי"ף פרק קמא דראש השנה (ד. בדפי הרי"ף)⁴²; וגם שם מכל מקום עון עצמו אינו נמחק, עיין שם בהרי"ף בשם גאון דתנא דבי ר' ישמעאל גם כן לפרש מדת רב חסד אתי יעוין שם], ומכל מקום אינו אלא להבא, כי הסליחה שמצד החסד הרי יש עון רק שהקב"ה ברוב חסדיו הוא מוחל וסולח. וכמו מי שחטא נגד חבירו ומבקשו למחול דאם אינו אכזרי מוחל מיד; ואמרו ביומא [פ"ז א'] דאין צריך לבקש יותר מג' פעמים⁴³, כי יש בזה כדי פיוס לכל אדם, ולאיש טוב וחסד ודאי די בפעם אחת. וכל שכן למדת חסדו ית' שהוא לאין שיעור ודאי בחרטה כל דהו די לפניו, ובבקשה קלה דסלח לנו וגו' די שהוא מוחל וסולח לאלתר והוא כצדיק גמור. אלא דמכל מקום יש בושה עדיין, וכמו בבני אדם אף שמחל לו כל זמן שמזכירים לו מתבייש מזה. ודבר זה שיהיה כאילו לא חטא מעולם זה אי אפשר כשהסליחה מצד מדת החסד. וכן כשהתשובה מצד אותה מדה. כי הם ב' מדות גדולה וגבורה שהם ב' הפכים, וגדולה הוא התפשטות בגודל אבל אינו בגבורה וכה, והתחילת כל ענין הוא בהתפשטות, ואחר כך מתחיל להתגבר בו ואז ההתפשטות מתמצצם על ידי ההתגברות וההתחזקות. וכן התחילת הרהור תשובה בלב אדם שאינו עדיין בגבורת הלב בכח אמיץ וחזק שלא ינתק, אף על פי שהוא בהתפשטות יותר מכל מקום אין כוחו חזק כל כך. ועל כן מביא רק רפואה להבא, דמזה לא ימלט אפילו תשובה היותר קלה, ומיד בהתחלתה זה גדולתה.

41. כ"תשא לר, ו.

ראשון ראשון ואינן חשובין עליו ודומה כאילו לא עשאן אבל אם גברו אותן עונות ונמצאו מעשיו כולן כשמצטרפין נשקלין זה עם זה רובן חובות הרי כל א' וא' נחשב, וזו היא המדה המנויה בדרכי ה' וזהו פירוש מדה ששית של י"ג מדות שבפרשת ויעבור, ורב חסד בית הלל אומרים מטה כלפי חסד ופירש רבי יוחנן מעביר. וקי"ל דהני מילי כולהו בזמן שמת בלא תשובה, אבל אם מת בתשובה אין מזכירין לו שום דבר מעונותיו.

43. אמר רבי יוסי בר חנינא, כל המבקש מטו מחבירו אל יבקש ממנו יותר משלש פעמים, שנאמר אנא שא נא ועתה שא נא.

42. נושא עון ועובר על פשע, תנא דבי רבי ישמעאל מעביר ראשון ראשון וכך היא המדה כו'. פירוש אחר לגאון, וששאלתם הא דתנא דבי ר' ישמעאל מעביר ראשון ראשון וכך היא המדה אמר רבא ועון עצמו אינו נמחק. הא דרבי ישמעאל קיימא באדם ירא שמים שהוא קבוע בעשיית מצות ושומר חמורות ובעתים חוטא בקלות, מדתו של הקב"ה עמו שהוא מעביר ראשון ראשון ומוחלו ובתורת צדיקים הוא, ועון עצמו אינו נמחק אלא תלוי ועומד עד שעה שימות באותה שעה מחשבין אם זכיתיו מרובין מאותן העונות הרי עברו עונותיו